

Ob stoletnici rojstva Frana Levstika.

Dr. Fr. Zbašnik.

Se se živo spominjam, kako je strumno, a vendar umerjeno stopal skozi šolski drevored, kadar je šel zjutraj v svoj urad, v licealno knjižnico, ali pa po končani službi iz nje. Glavo je nosil po koncu, a tako, da si takoj vedel: to ni nadutost, niti ne samozavestnost, to je naravno držanje, takega je Bog ustvaril. Z njegovega obraza je sijala neka vedrost, čelo mu je bilo gladko in jasno, oči žive, ustnice pa tesno stisnjene — znak njegove odločnosti! — ki so se pa navzlic temu skoro vedno smehljale. To je bilo v 70. letih preteklega stoletja, takrat ko je bil čolnič njegovega življenja po mnogih brodolomih naposled vendar le priplul v varen pristan. V tistem času je imel najpotrebnejše, kaj več si v svoji skromnosti ni želel. Bil je tistikrat tudi še čvrst in zdrav, skratka: bil je zadovoljen in srečen. Kar mu je življenje prineslo prej, kar pozneje, je silno žalostno. Prej — ako izvzamemo njegova otroška leta — same grenke skrbi, bedo in stradanje, pozneje dolgo, mukepolno bolezen! —

Dne 28. septembra t. l. je poteklo 100 let, kar se je rodil v malem selu Sp. Retje pri Vel. Laščah Fran Levstik, eden največjih mož, kar jih je naklonilo nebo nam revnim Slovencem. Človek bi posnemaje Sv. pismo vzkliknil: Ali more priti iz tako neznatne, samo 5 hišnih številk broječe vasice kaj velikega? No, prišlo je! —

Svojo prvo mladost je preživel Levstik tako kakor mnogi izmed nas, ki smo kmečki sinovi. Prav lahko si ga predstavljam kot bosonovega dečka, ki se poja in podi s svojimi ne baš številnimi tovariši po tistih gričastih in vegastih, na pol kraških domačih tleh. Po svojem vedenju, po svojih navadah se nemara ni ločil mnogo od drugih, morda celo nič. »Otrok je otrok!« tako bi kdo dejal. Toda zdi se, da je bil že tistikrat izredno sprejemljiv za vse pojave okoli sebe, da je že tistikrat njegovo uho željno prestrezalo vsak zvok in da so njegove oči vse več zapazile kot oči drugih. Zakaj skoro ni drugače mogoče, kakor da se je navzel že v svoji prvi mladosti tiste jedrovite domače govorice, ki se mu je baš zaradi tega tako vtisnila v spomin, da mu je ni mogla izrinuti iz njega ne ponemčevalna šola, ne slabi zgledi, ki jih je bilo vse polno v tedanji slovenski pisavi.

Levstik je obiskaval najprej tri leta osnovno šolo v Vel. Laščah. Potem je bil dve leti na tako zvani normalki v Ljubljani, na kar je bil zaradi bolezni eno leto doma, a se je drugo jesen vrnil zopet v Ljubljano, kjer je l. 1853. dovršil gimnazijo. Po končani 8. šoli je šel Levstik na Dunaj z namenom, da se posveti bogoslovnim študijam, od koder so ga poslali čez nekaj časa v duhovno semenišče v Olomuc na Moravsko. Kdor le količkaj pozna Levstikovo iskrenost, ne bo dvomil o tem, da se ni odločil samo zaradi »ljubega kruha« za duhovski stan. In vendar mu ni bilo dano, da bi bil dosegel svoj namen!

Levstik, ki je čutil v sebi pevski dar, je že zgodaj zlagal pesmi in jih je leta 1854. tudi izdal. Te pesmi, ki niso vsebovale v resnici ničesar spotikljivega, so dale povod, da je moral zapustiti semenišče. Že tistikrat se je izkazal celega moža, Zahtevali so od njega, da naj obžaluje, da je izdal te pesmi, a kako bi bil mogel to, ko pa se je zavedal, da je poklonil z njimi svojemu ljubljenu narodu dragocen dar! Seveda, nič lažjega, kot zapisati: »obžalujem« in rešen bi bil! Toda to bi bila laž in laž mu je mrzela. Resnica je bila njemu v življenju vedno zvezda vodnica! »Iščite resnico, hčerko božjo!« po tem se je on svoj živ dan ravnal. Seveda pa je le premnogokrat tudi izkusil, da »resnica oči kolje!« Ko-liko manj sovražnikov bi bil imel, da ni vsakemu resnice povedal in vsakega tako ocenil, kakor je zaslužil! A njega to ni omajalo v njegovih načelih! —

Iz Olomuca je šel na Dunaj. Tu bi si bil rad izpopolnjeval svoje znanje, a moral je oditi, ker ni bilo sredstev. Napotil se je peš proti domu. Nastopil je svoj križev pot! Lahko si mislimo s kako težkim srcem se je bližal svoji domovini. Ko je dospel v svoj rojstni kraj, so se njegovi starši baš selili. Prodali so bili namreč svojo domačijo v Sp. Retjah in si kupili posestvo v Prečni na Dolenjskem. Oče in mati sta ga vabila, da naj gre z njima, in pokazala sta s tem, da ga pomilujeta, toda ni se mogel odločiti za to. Čutil je pač, da jima je le hudo, ker je prišlo tako. Kolikokrat bi bili pogledali drug drugemu v obraz, tolikrat bi bilo enemu kot drugemu zakrvavelo srce, zato je bilo bolje, da so se ločili. Pa tudi v breme jima nemara ni hotel več biti. Tako je ostal v Sp. Retjah pri dobrem znancu izza otroških let. Marsikdo bi bil na njegovem mestu obupal. On ni! Zavedal se je, da je svojemu narodu potreben in hotel je delati zanj!

Usoda ga je poslej nemilo metala sem in tja. V svoji rahločutnosti tudi prijatelju ni bil rad v nadlego. Zato se je oprijel vsake prilike, ki bi mu omogočila, da bi se sam preživiljal. Toda vse službe, ki jih je dobil, so bile ali že same na sebi take, da niso mogle trajati dolgo, ali pa so ga spravile v stik z ljudmi, ki ga niso hoteli razumeti in so mu podtikali namene, ki jih ni imel, tako da je bil prisiljen, obrniti jim hrbet. Pripetilo se mu je opetovano, da je bil hipoma brez

kruha. A vse to ga ni preplašilo. Postavil si je bil svoj cilj, za tem je stremil tudi v najhujših časih!

Kako velik in bistrovиден duh je bil Levstik, je razvidno najbolj iz tega, da je že kot čisto mlad človek točno spoznal, kje tiči največja nevarnost za njegov narod. Bil je komaj 27 let star, ko je začel objavljati svojo znamenito razpravo o napakah slovenskega pisanja, ki jo pričinja z besedami: »Skoro vsi, ki pišemo, stavimo slovenske besede, mislimo pa nemški.« Če pa mislimo nemški, nismo seveda več pravi Slovenci! Zatorej nazaj k nepokvarjenemu narodu, od njega se učimo misliti in govoriti! To spoznanje je bilo kakor svetel žarek, to spoznanje je rešilo morda Slovence pogina, vsekakor jim je otelo njih samoniklost in samobitnost! Hvaležnosti za to seveda ni žel, nasprotno, nakopal si je tudi s tem svojim plemenitim prizadevanjem nasprotnike, kakor pozneje z raznimi kritikami, ki je v njih razkrival puhloglavost in neznanje. Da, lahko se reče, da Slovenci niso imeli odličnega moža, ki bi bil imel toliko protivnikov kot on. A on se jih ni zbal! Pogumno, včasi celo srdito se je boril za svoje prepričanje, toda vselej s poštenim orožjem, dočim so njegovi nasprotniki često uporabljali laž in zavratnost. Njemu ni šlo nikdar za osebo, njemu je šlo vselej samo za stvar!

Levstik je imel že 41. leto za sabo, ko je naposled le prišel do mirnejšega življenja. Leta 1872. je bil namreč imenovan za skriptorja v licealni knjižnici v Ljubljani, kjer se je dobro počutil. Žal, da je tudi to tako hitro minilo. Že leta 1885. je začel bolehati in 16. novembra 1887. je po hudem trpljenju za večno zatisnil svoje blage oči. Odkar je bil bolan, se je bolj in bolj odtegoval svetu...

Že iz tega, kar smo navedli, razvidijo mladi »Zvončkovi« bralci, kako znamenit mož, kako odličen človek je bil Fran Levstik. Sicer pa sem prepričan, da ga vsaj od neke strani že davno poznajo. Kdo ni že kdaj kaj čital od njega n. pr. tiste tako mične in svojevrstne otroške igrice in pesmice, ali »Ubežnega kralja«, ali pa »Krpana«, ki s svojo pristrčno in pristno domačnostjo prekaša vse, kar se je kdaj v našem jeziku napisalo?

Levstikove zasluge za naš narod so nevenljive. Dokler se bo razlegala na zemlji slovenska govorica, se bo imenovalo s častjo njegovo ime. Z enodušno proslavo stoletnice njegovega rojstva smo vsaj deloma popravili, kar so bili naši predniki zagrešili nad njim.

Slovenci smo doslej z neko zakrknjenostjo, da, z neko naslado grenili svojim najboljšim možem življenje. Dokler so bili med nami. Dokaj zgledov bi se dalo navesti za resničnost te trditve, pa saj za došča to, kar je prejel od nas Fran Levstik za svojo veliko ljubezen in požrtvovalnost!

Da bi se kaj takega nikdar več ne ponovilo med nami!